

УДК 336. 22:368.02

ПРОБЛЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Очеретко Л.М, к.е.н
Асатурян Є.М.

Запорізький Національний Технічний Університет

Досліджено сутність проблеми страхової діяльності. Обґрунтовано актуальність проблеми оподаткування страхових операцій у вітчизняній системі фінансових установ та шляхи їх вирішення.

Ключові слова: страхова діяльність, страхова премія, страхова компанія, страховий ринок, страхові внески.

The main problem of insurance is determined. Present interest of laying taxes on insurance companies in national system of finance institutes and ways of decision.

Key words: insurance, insurance prize, insurance company, insurance market, insurance payments.

Актуальність проблеми. Актуальність статті є беззаперечною, оскільки сьогодні питання удосконалення оподаткування та вирішення основних проблем страхового сектору потребують невідкладного вирішення в умовах напруженого стану страхування та враховуючи її ролі в межах держави. Тому, в умовах розвитку страхового сектору, важливе місце посідають питання створення таких податкових умов, які б заважали страховим компаніям мінімізувати податки через списання обсягів перестрахування виплат та бази, до якої застосовується ставка податку.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми страхової діяльності були розглянуті в працях таких науковців, як А.М. Герасимович, В.М. Голуб, О.В. Дзюблюк, Г.Т. Карчева, І.М. Лазепка, А.М. Мороз, С.В. Мочерний, І.М. Парасій-Вергуленко, А.А. Пересада, О.В. Пернарівський, М.І. Савлука та ін.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить про недостатнє висвітлення питання проблем оподаткування страхової діяльності у вітчизняній науковій літературі та засобах масової інформації, а саме:

- мінімізація податку на прибуток страховика через списання обсягів перестраховування виплат (нульова ставка податку на страхові платежі, які перестраховуються);
- завищення валових витрат підприємствами через страхування (майна, ризиків, транспортних засобів та ін.), тим самим заниження ними податку на прибуток в бюджет;
- недосконалість законодавства, а саме Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств», де ніде не прописано, що вважається першим випадком зарахування страхових виплат від страхувальників для страховиків до валового доходу, з якого в подальшому вираховується податок на прибуток

Мета роботи. Метою даної статті є розкриття основних проблем оподаткування страхової діяльності, розглядання діючих механізмів оподаткування страхових операцій, виявлення їх недоліків та шляхи подолання їх проблем.

Викладення основного матеріалу дослідження. Згідно із ст.7.2 Закону України „Про оподаткування прибутку підприємств”, страхова діяльність в нашій країні оподатковується особливим, відмінним від звичайного способом. Зокрема, базою оподаткування страхових операцій є обсяг отриманих страховими компаніями премій, зменшений на розмір платежів, здійснених цими компаніями з метою перестраховування обрахованої таким чином суми застосовується ставка податку у розмірі 3% (крім операцій довгострокового страхування життя, які оподатковуються за ставкою 0%). При цьому до складу валового доходу страхової компанії, що оподатковується за ставкою 3 %, не включаються доходи, отримані страховиками-резидентами у вигляді страхових внесків, страхових платежів або страхових премій, нагромаджених протягом звітного періоду за договорами страхування і перестраховування життя на території України або за її межами.

Такий особливий податок був запроваджений з метою замінити звичайний – розрахований на основі валових доходів та валових видатків – податок на корпоративний прибуток. Основна причина використання специфічного методу полягає в тому, що коректне направлення податкового режиму для страхової діяльності полягає в визначенні валових доходів та видатків страхових компаній пов’язане із низкою значних

технічних ускладнень. Проте, будь-який альтернативний податок, запроваджений на заміну податку на корпоративний прибуток, повинен ставити страховий бізнес в умови, що є принаймні наближено рівними до умов роботи інших підприємницьких структур. У протилежному випадку створюватимуться потужні стимули для податкового арбітражу, тобто для штучного переведення прибутків із секторів з вищим податковим навантаженням до сектору із нижчим задля зменшення власних податкових зобов'язань.

За альтернативного податку, який діє сьогодні на Україні, підприємства отримують стимул і можливість переказувати частину свого прибутку на користь страхових компаній у вигляді премій за страхування малоймовірних ризиків, оскільки таким чином вони зменшують обсяг прибутку, що оподатковується за ставкою 25%, і натомість виплачені з прибутку і отримані страховими компаніями страхові премії оподатковуються альтернативним страховим податком за ставкою 3%. Крім того, податкові зобов'язання страхових компаній можуть бути зменшені додатково шляхом подальшого перестрахування в закордонних страхових компаніях, оскільки існуючий альтернативний податок дозволяє вираховувати такі перестрахові виплати із податкової бази.

Запровадження оподаткування страхових компаній на загальних підставах за ставкою 25% від прибутку, отриманого страховиками від страхової діяльності (крім довгострокового страхування життя), дасть змогу встановити єдиний підхід до оподаткування прибутку страховиків та інших суб'єктів господарювання, забезпечить розвиток класичного страхування та поступово вирішить проблеми припинення використання страхових організацій для оптимізації податків підприємствами-страхувальниками, а також відповідатиме міжнародній практиці.

Доходи нерезидентів, отримані у вигляді страхових внесків, страхових платежів або страхових премій від перестрахування ризиків на території України, оподатковуються за ставкою 15 % у джерела їх виплати за рахунок таких виплат. Розширено самотійність, а також і відповідальність страховиків за сплату податку на прибуток (дохід). Не пізніше 25 числа місяця, що настає за звітним кварталом, страховики складають податкову декларацію за звітний квартал і подають до Державної податкової адміністрації. Протягом кварталу (до 20 числа другого і третього місяців

кварталу) вони сплачують авансові внески до бюджету (за підсумками першого і другого місяців кварталу). Авансові внески страховик розраховує самостійно, без складання податкової декларації. При цьому слід звернути увагу, що штрафні санкції за відхилення розмірів сплачених внесків від розмірів внесків, перерахованих за результатами звітного кварталу, не застосовуються. Подання бухгалтерської звітності передбачено лише за результатами діяльності страховика — платника податку за рік (не пізніше 15 лютого року, що настає за звітним).

Таким чином, у діючому законодавстві можна виділити два найпроблемніших елементи, що відкривають безпосередні можливості для податкового планування і відтак потребують вирішення. По-перше, це норма, яка дозволяє страховим компаніям списувати обсяги перестрахових виплат (а отже, виводити фінансові ресурси за межі податкової системи України), а по-друге – власне рівень ставки податку і база до якої вона застосовується.

На сьогоднішній день виведення коштів за межі податкової системи відбувається за допомогою трьох елементів: по-перше – 3-відсоткової ставки податку на валовий обсяг премій, по-друге можливості списання перестрахових платежів і по –третє недосконалість законодавства, а саме Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств», де ніде не прописано, що вважається першим випадком зарахування страхових виплат від страхувальників для страховиків до валового доходу, з якого в подальшому вираховується податок на прибуток.

Навіть у разі успішного припинення виведення грошей через перестрахові платежі, страхові компанії все одно матимуть безпосередню можливість слугувати каналом для мінімізації оподаткування прибутків нестрахових секторів економіки, оскільки ці прибутки все одно зможуть переказуватись на користь страхових компаній за допомогою страхування малоймовірних ризиків і за ставкою 3% у вигляді валових премій, а не за ставкою оподатковуватись 25% на загальних засадах оподаткування корпоративного прибутку.

Першим випадком зарахування страхових виплат від страхувальників для страховиків до валового доходу може бути зарахування першого авансового внеску або всієї суми за договором страхування, з якого в подальшому вираховується податок на прибуток. Отже в законі ніде

не визначено періоди, до яких слід приписувати доходи та видатки для отримання економічно вірного відповідника отриманого прибутку.

Ідеальний спосіб оподаткування страхового бізнесу полягає у стягненні податку безпосередньо з корпоративного прибутку страхової компанії. Така система ставила би страховий бізнес у рівні умови з іншими підприємницькими структурами і не створювала б економічних стимулів до податкового планування. Пряме оподаткування страхових прибутків покликане максимально точно зіставити валові доходи та витрати компанії з метою коректного підрахунку чистого прибутку. Попри те, що пряме оподаткування таких прибутків потребує надзвичайно кропіткої роботи з розробки адекватних податкових норм, воно все ж таки є можливим і його застосовують у багатьох країнах.

В той же час, не можна не погодитись, що як і будь-яка комерційна діяльність, надання страхових послуг зорієнтоване на отримання прибутку. З економічної точки зору, а також з точки зору оподаткування корпоративним податком, прибуток будь-якої компанії – це її доходи за винятком тих видатків, що були понесені задля отримання цих доходів. Визначення цього показника для страхових компаній є дещо складнішою задачею, ніж для будь-якого іншого виду діяльності, оскільки при страховій діяльності обсяги доходів та видатків, що були для цього здійснені, дуже широко рознесені у часі. Як правило, вони припадають на різні звітні періоди: скажімо, доходи за страховою угодою можуть здійснюватись в один період, а виплати за нею – набагато пізніше. Ця специфіка в розподілі доходних та видаткових потоків між звітними періодами і є фундаментальною проблемою обрахування податку на прибуток для ринку страхових операцій. Однак ця проблема має цілком реалістичне рішення, і успішно практикується в інших країнах.

Скажімо, у частині обрахування валових доходів, специфіка страхового ринку полягає в тому, що, як правило, премії, зібрані протягом податкового періоду, повинні покривати ризики, що триватимуть протягом наступних отриманих премій на майбутні періоди. Це означає, що частина отриманих премій, яка припадатиме на ризики, період яких не вибіг у звітному періоді, повинна враховуватись в прибутку не у цей звітний період, а у майбутньому періоді, коли очікується втілення відповідних ризиків.

Аналогічно, для коректного визначення прибутку, витрати страхової компанії у звітний період повинні включати не лише виплати, фактично здійснені протягом цього періоду, але і, скажімо, обсяги видатків за позовами, що відбулись в цьому періоду, але будуть задоволені лише наступного періоду, обсяги виплат за ризиками, що відбулись, хоча позовів за ними не було отримано. Як правило, облік таких витрат здійснюється за допомогою створення відповідних резервів. Крім того, деякі із ризиків, з якими працюють страхові компанії, можуть носити непостійний характер і бути пов'язаними з невисокою ймовірністю значних виплат у деякі із періодів. На випадок здійснення таких ризиків, компанії можуть створювати специфічні резерви, які забезпечують необхідний рівень ресурсів у разі настання страхового випадку. Навіть операційні витрати компанії, з економічної точки зору, можуть обліковуватись у відповідності до терміну дії страхових угод. Це означає, що поточні видатки, здійснені у кожному звітному періоді, лише частково, а повинні бути включені до валових витрат цього періоду повністю, решта цих видатків повинна бути списана у майбутні періоди протягом всього терміну дії страхових угод.

Таким чином, найбільша складність податкового обліку в страхуванні полягає у коректному визначенні періоду, до яких слід приписувати доходи та видатки для отримання економічно вірного відповідника отриманого прибутку.

Висновки та перспективи подальших наукових розробок в даному напрямі. Отже, згідно з чинним законодавством оподаткування податком на прибуток страхової діяльності здійснюється як оподаткування операцій особливого виду. Переведення страховиків на загальну систему оподаткування податком на прибуток передбачено указами Президента України від 10.04.2006 р. № 300/2006 “Про план першочергових заходів у сфері інвестиційної діяльності”, від 28.10.2005 р. № 1648/2005 “Про заходи щодо утвердження гарантій та підвищення ефективності захисту права власності в Україні” та від 24.11.2005 р. № 1648/2005 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 червня 2005 року “Про заходи щодо поліпшення інвестиційного клімату в Україні”.

З метою недопущення втрат бюджету при переведенні страховиків на загальну систему оподаткування податком на прибуток у проєкті

Податкового кодексу передбачено застосування на два податкових роки змішаної системи оподаткування (тобто збереження нинішньої бази оподаткування страхової діяльності податком з премій разом з оподаткуванням прибутку від страхової та фінансової діяльності).

Нагальна необхідність застосування змішаної системи оподаткування полягає в такому. По-перше, з метою недопущення втрат бюджету вирішення питання вибору порядку оподаткування доходів (прибутків) страхових компаній повинно ґрунтуватися на порівнянні стану надходжень податку на доходи (прибуток) страховиків за чинним сьогодні порядком та надходжень цього податку за загальною системою оподаткування.

По-друге, за відсутності розробленої та адаптованої до українських умов системи регулювання страхової діяльності, визначеності понять, термінів, процедур тощо введення оподатковуваного прибутку від страхової діяльності без альтернативного податку зі страхових премій створить непрозору систему, оскільки основну частину валових витрат становитимуть страхові виплати та витрати на формування страхових резервів, які підлягають контролю з боку органів державної податкової служби. При цьому слід враховувати, що система формування страхових резервів та контролю за страховими виплатами на сьогодні недосконала, що робить сумнівним досягнення основної мети запровадження нової загальної системи оподаткування страховиків — боротьби зі схемним страхуванням.

У свою чергу, змішана система оподаткування прибутку та валових доходів страховика як авансових поквартальних платежів з правом заліку за податком на прибуток від страхової діяльності за результатами року дасть змогу зберегти існуючу тенденцію зростання надходжень з податку на доходи (прибуток) страховиків до бюджету, суттєво скоротить обсяги податкової оптимізації, дасть поштовх для розвитку класичного страхування, яке є постачальником інвестиційних ресурсів на потреби розвитку економіки.

Отже, за два роки планується напрацювати аналітичний матеріал, який дасть можливість визначити більш прогресивну систему оподаткування для страхового ринку з метою активізації інвестицій у страхову галузь і наповнення бюджету.

Слід також зазначити, що останнім часом спостерігається тенден-

ція до прийняття вітчизняними страховими компаніями у страхування ризиків нерезидентів, у зв'язку з чим можливі виплати страхових відшкодувань страхувальникам-нерезидентам, які не є доходом з джерелом походження з України і не підлягають оподаткуванню податком на доходи (прибуток) нерезидентів. За умови відсутності нормативно-правового регулювання процедури підтвердження настання страхових випадків за межами України страхові виплати можуть використовуватись як механізм витоку капіталів з України. Тому в проекті Податкового кодексу передбачено порядок оподаткування страхових виплат (страхових відшкодувань) на користь нерезидентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України "Про систему оподаткування" від 18.02.1997 р № 77/97-ВР зі змінами і доповненнями від 18.11.2003 р.// Ліга БізнесІнформ.
2. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» зі змінами і доповнення- від 22.05.1997 р., № 283/98-ВР// Ліга БізнесІнформ.
3. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств «» зі змінами і доповненнями від 01.07.2004 р., № 1957// Ліга БізнесІнформ.
4. Закон України «Про податок на додану вартість» зі змінами і доповненнями від 11.04.97 р. № 168/97// Ліга БізнесІнформ.
5. Закон України «Про плату за землю від 3 липня 1992 р. № 2535-ХІІ « (у редакції від вересня 1996 р. № 378/96-ВР зі змінами та доповненнями.
6. Закон України «Про податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів» від 11.12.91 р. № 1963-ХІІ в редакції Закону України від 18.02.97 р. № 97-ВР зі змінами і доповненнями// Ліга БізнесІнформ.